

ལེགས་བདུན་པ། གཙོང་ཆེན་སྐྱོན་ནད་གསོ་བ།

ГЛАВА 7. ЛЕЧЕНИЕ ТЯЖЁЛЫХ ХРОНИЧЕСКИХ БОЛЕЗНЕЙ ОПУХОЛЕЙ ТРЕН

དེ་ནས་ཡང་དྲང་སྲོང་རིག་པའི་ཡེ་ཤེས་ཀྱིས་འདི་སྐད་ཅེས་གསུངས་སོ། །ཀྱེ་དྲང་སྲོང་ཆེན་པོ་ཉོན་ཅིག།

Then again Sage *Rig pa'i shes* (Rigpai Yeshi), said this words, “O Great Sage, listen

Затем мудрец-риши Ригпей Еше (*rig pa'i ye shes*) снова изрёк: «О, великий мудрец, слушай!

གཙོང་ཆེན་སྐྱོན་ལ་སྐྱུ་སྐྱོན་དབྱེ་བ་དང་། །གནས་ས་གྱུར་ཚུལ་རྟགས་དང་བཅས་ཐབས་དྲུག།

Tumors *skran*, which come under the category of chronic disorders, can be explained under six headings: causes and conditions, classification, location, pathogenesis, signs and symptoms, and treatment methods.

У тяжёлой хронической болезни опухолей трен (*skran*) есть причины и условия, классификация, места, механизм формирования, симптомы и методы лечения – всего шесть [тем].

སྐྱུ་ནི་མ་བུ་བད་ཀན་ལྷག་མཁྲིས་རླུང་། །སླིན་དང་ཚུ་མེར་སྐྱུ་ལས་འབྱུང་བ་ཡིན། །

The causes of *skran* are *ma zhu*, *bad kan*, Blood, *mkhris pa*, *rlung*, *srin*, *chu ser* and hair accumulation.

1. Причины: мажува (*ma zhu ba*), бекен (*bad kan*), кровь, трипа (*mkhris pa*), лунг (*rlung*), синбу (*srin bu*), чхусер (*chu ser*), волосы – от них возникает [опухоль трен].

སྐྱོན་ནི་སློན་ལས་གདོན་དང་མ་བུ་བ། །འབྲམས་འབྲུགས་མཚོན་དང་བྱ་བཅས་སྐྱོན་གང་བསྐྱེད། །

The conditions responsible for the development of *skran* are karmic imprints from past lives, influences from *gdon*, *ma zhu*, ‘grams and disturbed hot disorders, weaponry injuries, postpartum conditions, and cooling down of the body due to humid exposure.

2. Условия: прошлая карма, негативные влияния (*gdon*), мажува (*ma zhu*), драм (*grams*) и труг (*khruks*), ранения, роды, сырость, холод.

དབྱེ་བ་བད་ཀན་ཟས་ལྷེན་དོ་ཡི་སྐྱེ། །རླུང་གི་ལྷིང་སྐྱེན་ཁག་མཁྲིས་ཙ་སྐྱེན་དང་། །རྩུ་མིན་ལྷ་སྐྱེན་རྟག་སྐྱེན་བཅུ་
གཅིག་གོ།

Skran can be classified into eleven types: phytobezoar, *lhen skran*, calculi, *rlung gi lhing skran*, hematoma, gallstone, embolism, trichobezoar, *srin skran*, cyst and abscess *skran*.

3. Классификация: пищевой зетрен (*zas skran*) от бекен, лхентрен (*lhen skran*), камни дотрен (*rdo skran*), лхингтрэн (*lhing skran*) от лунг, кровяной трагтрэн (*khrag skran*), желчный тритрен (*mkhris skran*), сосудистый цатрен (*rtsa skran*), волосяной путрен (*spu skran*), синтрэн - трэн от синбу (*srin skran*), жидкостный чхутрен (*chu skran*) и гнойный нагтрэн (*rnag skran*). Всего одиннадцать [видов] опухолей трэн.

གནས་ནི་སྤྱོད་མཆེན་དྲི་མཆེན་མཆེར་མཁལ། །མཁྲིས་པ་ཕོ་ལོང་རྩུ་མ་སྐྱང་བ་མངལ། །

The locations of *skran* are lungs, heart, diaphragm, liver, spleen, kidneys, gallbladder, stomach, large intestine, small intestine, urinary bladder, and uterus.

4.1 Места локализации: легкие, сердце, диафрагма, печень, селезенка, почки, желчный пузырь, желудок, толстая кишка, тонкая кишка, мочевой пузырь и матка.

སྤྱོད་མ་མ་ལུའི་ཟས་སྐྱེན་ཕོ་ལོང་འབྱུང་། །ལྷིང་སྐྱེན་ཕོ་བ་དོ་སྐྱེན་ཕོ་བ་སྐྱང་། །ལྷིང་སྐྱེན་ཕོ་བ་ལོང་དང་མངལ་དུ་
གནས། །ཁག་སྐྱེན་ཕོ་ལོང་མཆེན་མཆེར་མངལ་དུ་འབྱུང་། །མཁྲིས་སྐྱེན་སྤོང་མཁྲིས་རྩུ་མའི་ནང་དུ་གནས། །ཙ་སྐྱེན་ཕོ་
མཁལ་མཆེན་དྲི་རྩུ་ཕོ་ག་མང་། །སྐྱེན་ཕོ་ལོང་རྩུ་མ་སྐྱང་པར་གནས། །མིན་སྐྱེན་ཕོ་ལོང་གཉིས་ཀྱི་ནང་དུ་འབྱུང་། །ལྷ་
སྐྱེན་ངེས་མེད་གར་ཡང་འབྱུང་གིད་དེ། །སྤྱོད་མཆེན་པ་རྩུ་ལོང་བར་དུ་མང་། །རྟག་གི་སྐྱེན་ལ་གར་ལོང་ངེས་པ་མེད། །

Phytobezoar, formed from undigested food, develops in the stomach and large intestine; *lhen skran* in the stomach; calculi in the stomach and urinary bladder; *rlung gi lhing skran* in the stomach, large intestine and uterus; hematoma in the stomach, large intestine, liver, spleen, and uterus; gallstone in the gallbladder and small intestine; embolism commonly in the channels of the stomach, kidneys, diaphragm, and intestine; trichobezoar in the stomach, large intestine, small intestine, and urinary bladder; and *srin skran* in the stomach and large intestine. Cyst can develop almost everywhere in the body, but more commonly on the surface of the lungs, heart, liver, small intestine, and large intestine. Abscesses *skran* can form anywhere in the body.

4.2 Пищевые зетрен (*zas skran*) из-за нъигма мажува (*sn'yigs ma ma zhu*) появляются в желудке и толстой кишке; лхентрен (*lhen skran*) — в желудке, камни дотрен (*rdo skran*) — в желудке и мочевом пузыре; лхингтрэн (*lhing skran*) — в желудке, толстой кишке и матке; кровяные трагтрэн (*khrag skran*)— в желудке, толстой кишке, печени, селезенке и матке; желчные тритрен (*mkhris skran*) располагаются в желчном пузыре или тонкой кишке; сосудистые цатрен (*rtsa skran*) — в большинстве случаев в желудке, почках, диафрагме или мочеточниках. Волосяные путрен (*spu skran*) располагаются в желудке, тонкой или толстой кишке или в мочевом пузыре. Синтрэн (*srin skran*) возникают в желудке или толстой

кишке. Жидкостные чхутрен (*chu skran*) могут быть везде, но особенно часто в легких, сердце, печени, толстой, тонкой кишках и между [тканями]; гнойные нагтрэн (*mag skran*) могут возникать где угодно.

མདོར་བསྟུས་ཕྱི་སྐྱོན་ནང་སྐྱོན་བར་སྐྱོན་གསུམ། ཕྱི་སྐྱོན་སྣོད་ཀྱི་ཕྱི་དང་ཤ་ལྷགས་བར། །བར་སྐྱོན་སྣོད་ཀྱི་ནང་ལྗེབས་
དོན་གྱི་ལོགས། །ནང་སྐྱོན་དོན་སྣོད་ཀྱི་གཏིང་ན་གནས། །

The locations of *skran* can be summarized into three types: external, internal and intermediate. External *skran* form on the outer surface of the vessel organs and in the interstitial space of the muscle tissues and skin. Intermediately-located *skran* form on the inner surface of the vessel organs and outer surface of the vital organs. Internal *skran* form deep inside the vital and vessel organs.

4.3 Вкратце, есть три типа опухолей трен: внутренние, внешние и средние. Внешние трен располагаются снаружи полых органов и между мышцами и кожей. Средние трен - на внутренней поверхности полых органов или на поверхности плотных органов, а внутренние — в толще любых плотных и полых органов.

གུར་ཚུལ་ཁ་ཟས་གྲོང་ཚོལ་སྤང་མ་སོགས། །མ་ལྷུ་རང་སོར་གནས་བས་བེ་སྐབས་འདིལ། །སྟིགས་མ་མ་ལྷུ་ཟས་ཀྱི་སྐྱོན་དུ་
འགྱུར། །

In the pathogenesis of *skran*, indigestible foods such as animal fats and spent grain remain undigested in the stomach and large intestine, and lead to accumulation of mucus, which envelopes the undigested matter, resulting in the development of a phytobezoar.

5.1 Механизм формирования. Грубая пища, жиры, гуца от чанга и т.д., не переварившись, остаётся как есть и обволакивается слизью. Так ньигма мажува - нарушение переваривания осадочной части (*snyigs ma ma zhu*) превращается в пищевой зетрен (*zas skran*).

མ་ལྷུའི་རྐྱེན་གྱིས་བད་ཀན་བེ་སྐབས་འཕེལ། །རྐྱང་གིས་བསྐྱེལ་བས་ལྗེན་སྐྱོན་ཞེས་བྱུར་འགྱུར། །

When mucus, which accumulates due to *ma zhu*, is rolled by *rlung*, it leads to the formation of *lhen skran*.

Слизь, увеличившаяся по причине мажува, лунг скручивает, образуя лхентрен (*lhen skran*).

དྲངས་མ་མ་ལྷུ་ཕོ་བར་ཡུན་རིང་གནས། །བད་ཀན་གང་བས་རྒྱ་བྱས་རྐྱང་གིས་བསྐྱོངས། །ཡང་ཡང་གཡོགས་ཤིང་སྐབས་
སྐྱོན་པ་ནི། །དྲངས་མ་མ་ལྷུ་དོ་སྐྱོན་ཞེས་བྱུར་འགྱུར། །

When *dwangs ma ma zhu* remains in the stomach for a prolonged period, cold-natured *bad kan* contributes to cause calculi formation and *rlung* rolls the calculi into a mass.

This mass hardens on further accretion of unabsorbed food materials and results in 'calculi attributable to *dwangs ma ma zhu*.

Когда дангма мажува (*dwangs ma ma zhu*) долгое время присутствует в желудке, бекен, будучи холодным, продуцирует их, а лунг сбивает в ком, обволакивая снова и снова. Уплотняясь и, созревая, образуются так называемые камни дотрен (*rdo skran*) от дангма мажува (*dwangs ma ma zhu ba*).

དྲུང་ས་མ་མ་བླུ་མཚོན་པར་བྲག་ངན་རྒྱས། །མཚོན་པའི་གཤམ་དུ་བྲག་གི་ཟེལ་པ་ཆགས། །འཕེལ་ཞིང་རྒྱས་པས་མཚོན་པའི་བྲག་སྐྱོན་འགྱུར། །དེ་འདྲ་མཚེར་པར་བྲགས་པ་མཚེར་པའི་སྐྱོན། །

Dwang ma ma zhu leads to accumulation of unhealthy blood in the liver, thereby forming dewdrops of blood on the inferior portion of the liver. This progressive accumulation of blood leads to the formation of a liver hematoma. When unhealthy blood accumulates in the spleen, it causes a spleen hematoma.

Из-за дангма мажу (*dwangs ma ma zhu ba*) в печени увеличивается плохая кровь, [которая] выпотеваает в её нижней части, накапливается, увеличивается и формирует кровяной трагтрен (*khrag skran*) печени. Аналогично, от проникновения в в селезёнку образуются трен (*skran*) селезенки.

མཚོན་བྲག་ཕོ་བར་སྤྱང་བས་བད་ཀན་བསྐྱལ། །བྲག་བཙོས་འདྲིལ་བས་སྐྱུག་པའི་སྐྱོན་དུ་འགྱུར། །དེ་ཉིད་ལོང་ཕྱགས་འདྲིལ་བ་ལོང་སྐྱོན་ཡིན། །

Bad kan smug po rolls into a hematoma when the vitiated blood descends from the liver into the stomach where it is decomposed by *bad kan* and heated by Blood. When this rolls into the large intestine, it results in a colon *skran*.

Печеночная кровь, попадая в желудок, портится от бекен, варится кровью и сворачивается, образуя трен мугпо (*smug po'i skran*). Она же, свернувшись в толстой кишке, даёт трен толстой кишки (*long skran*).

དེ་བཞིན་རྒྱུ་མར་སྤྱང་བ་མཁྲིས་པར་འདྲེས། །སྐ་བར་འདྲིལ་བ་རྒྱུ་མའི་མཁྲིས་སྐྱོན་ཡིན། །

Likewise, vitiated blood that moves down to the small intestine is mixed with bile, and accretion of these components results in the formation of bile stones in the small intestine.

Таким же образом, попадая в тонкую кишку, смешивается с трипа, уплотняется и скатывается в желчный тритрен (*mkhris skran*) тонкой кишки.

དྲུང་ས་མ་མ་བླུ་མཚོན་གནས་མཁྲིས་པར་སྤྱང་། །མཁྲིས་པའི་རྩི་ཆགས་འདྲིལ་བ་སྣོད་མཁྲིས་སྐྱོན། །

Dwang ma ma zhu leads to accumulation of unhealthy blood in the liver, and this unhealthy blood descends to the gallbladder, causing accretion of bile component and gallstone formation.

Когда дангма мажу (*dwangs ma ma zhu*), располагающийся в печени, проваливается в желчный пузырь, желчь наслаивается и скатывается в тритрен (*mkhris skran*) желчного пузыря.

དངས་མ་མ་བྱ་དན་ཁྲག་རྒྱས་པ་དེ། །མཚན་ངོ་སློ་མཁལ་རྒྱ་གྲོག་པོ་བའི་རྩར། །འགྲིམས་པ་ས་གཅིག་འདྲིལ་བ་རྩ་ཡི་
སྐྱེན། །མཚོན་ལམ་མཚོན་ཁྲག་འབྱུམས་པའང་དེ་བཞིན་ནོ། །

Embolism occurs when the unhealthy blood formed due to *dwang ma ma zhu* circulates through the blood vessels of the diaphragm, lungs, kidneys, intestinal channels and stomach, and forms a clot that leads to embolism of one of the blood vessels. Likewise, blood that remains stagnant at an incision inflicted by weapons can also cause embolism formation.

Из-за дангма мажу (*dwangs ma ma zhu*), плохая кровь увеличивается и «скитаясь» по сосудам диафрагмы, лёгких, почек, мочеточников, желудка, сворачивается в одном месте, это сосудистый цатрен (*rtsa skran*). То же самое случается, когда кровь застаивается в ране.

དྲངས་མ་མ་བྱ་སྐྱང་པའི་རྩ་མིག་འགྲིམས། །རྩུ་ཡི་དྲོད་ཀྱིས་བཙོས་བསྐྱེལ་དེ་ལྷུ་འགྱུར། །

Calculi in the urinary bladder form when *dwang ma ma zhu* passes through the ureters to the urinary bladder, where it is concentrated and rolled by the heat of urine.

Дангма мажу (*dwangs ma ma zhu*), «забредая» в просветы каналов мочевого пузыря «варится» теплом мочи, сворачивается и превращается в камешек (*rde'u*).

བུད་མེད་བྱ་བཙོས་ནད་སྐྱེག་མངལ་དུ་འདྲིལ། །དེ་ཉིད་བྱ་བཙོས་མངལ་གྱི་ཁྲག་སྐྱེན་ཡིན། །

Uterine hematoma is a postpartum disorder that occurs due to accretion of remnants in the uterus following delivery.

У женщин остатки болезненной [крови], после родов сворачиваются в матке. Это и есть послеродовой кровяной трагрен (*khrag skran*) матки.

པོ་བ་ལོང་དུ་སླིན་བྱ་དུ་བྱུར་འདྲིལ། །སླིན་སྐྱེན་ཞེས་བྱ་པོ་བ་སྐྱང་པའི་ནད། །སྐྱུ་འབྱུམས་འདྲིལ་བས་སྐྱུ་ཡི་སྐྱེན་དུ་
འགྱུར། །

Srin skran is a bolus of entangled *srin* that occurs in the stomach and large intestine. Trichobezoar is a collection of hair (hairball) that occurs in the stomach and urinary bladder.

Когда паразиты синбу (*srin bu*) сворачиваются в клубки в желудке и толстой кишке, это называется синтрен (*srin skran*). Комки спутанных волос в желудке и в мочевом пузыре образуют волосяной путрен (*spu skran*).

དངས་མ་མ་ལུ་ཚ་མིག་བྱེར་བ་ཡིས། །དོན་སྣོད་ལོགས་ལ་ཚུ་མེར་ཕུར་མར་ཆགས། །ཚུ་སྐན་ཞེས་བྱ་ནག་སྐན་ནག་ཕུམ་ཡིན། །

Cyst is a vesicle filled with *chu ser* that occurs on the outer surfaces of the vital and vessel organs due to the spread of *dwang ma ma zhu* into the channels. when the vesicle fills with pus, abscess forms.

Дангма мажу (*dwangs ma ma zhu*), рассеиваясь по сосудам, образует выпотевание чхусер на полых и плотных органах. Это называется жидкостный чхутрен (*chu skran*). Гнойные нагтрэн (*mgan skran*) – это просто скопления гноя.

ཕོ་ལོང་མངལ་དུ་སྐན་གང་རྒྱང་གིས་བསྐྱོད། །འཕྱོ་ཐིང་འཕེལ་འབྱི་བྱེད་བ་རྒྱང་གི་སྐན། །རྒྱང་པའི་རྒྱང་ལས་སྐན་དུ་འགྱུར་བ་མིན། །

The term *rlung skran* does not refer to the mass formed from *rlung*, rather, it refers to any kind of abdominal mass that fluctuates in size and floats in the stomach and large intestine due to the mobile force or *rlung*.

Любой трэн в желудке, толстой кишке и в матке, движимый лунг, который то набухает, то опадает, то увеличивается, то уменьшается, — называется треном лунг (*rlung skran*). Простой лунг (*rkyang pa'i rlung*) не образует трэн.

མདོར་བསྟུས་སྐན་ཀུན་ཚ་གང་གཉིས་སུ་བསྟུ། །བྲག་དང་མཁྲིས་པས་རྒྱ་བྱས་ཚ་བའི་སྐན། །བད་རྒྱང་གང་བས་རྒྱ་བྱས་གང་སྐན་ཡིན། །

In brief, all *skran* can be summarized into two natures: hot and cold. Hot-natured *skran* are attributable to Blood and *mkhris pa*, whereas cold-natured *skran* are attributable to *bad kan* and *rlung*.

5.2 Вкратце, все опухоли трэн делятся на два [типа]: жара и холода. Те, что спровоцированы кровью и трипа - трэн жара (*tsha ba'i skran*), а те, что спровоцированы холодом бекен и лунг — трэн холода (*grang skran*).

དེ་ཡི་རྟགས་ལ་སྦྱོར་དང་བྱེ་བྲག་གཉིས། །

The signs and symptoms of *skran* are classified into two types: general and specific.

6. У симптомов есть две [категории]: общие и частные.

སྐན་ཀུན་སྦྱི་རྟགས་ཚ་རྒྱུད་ཞན་ཅིང་ཞུ། །ཚུ་ལ་སྐན་ཐེགས་ཉ་མིག་འབྱུང་བ་དང་། །གང་ལ་སྐན་ཡོད་སྟེང་དུ་དྲིག་པ་ཆགས། །ཁ་ཟས་མི་འཇུག་གཉེན་སྦྱོག་ཅིང་སྦྱུག། །བྱུང་པར་ཤ་རིད་མར་རྗེན་སིངས་སྟེག་སྦྱུག། །དྲི་མ་སྦྱི་སྐམ་འབྱུང་ཡང་སྟེང་བ་ཡིན། །ཤ་སྐམ་ཤེད་རྒྱང་འགངས་དང་གང་རྗེས་ན། །བྲག་ཤུལ་ནད་ལྡང་འདི་རྟགས་པལ་ཆེར་འབྱུང་། །

The general signs and symptoms are as follows: weak and unclear pulse; urine bubbles resembling the eyes of a fish; dirt formation on the skin perpendicular to the location of

the *skran*; indigestion of food; belching and vomiting on exposure to cold; vomiting, constipation or possible diarrhea, particularly on intake of uncooked meat of frail animals, butter, and *chang* residue; a thin body; weak body strength; pain on a full stomach and cold exposure; and exacerbation of the condition after strenuous activities. These signs and symptoms appear in most cases of *skran*.

6.1 Общие симптомы всех опухолей трен: пульс слабый (*zhan*) и слепой (*zhar*), в моче появляются пузыри трен, похожие на рыбий глаз; над местом, где есть трен возникает налёт. Пища не переваривается, от холода отрыжка и рвота, в особенности от тощего мяса, масла, сырого, синглэг¹ (*sings gleg*) может быть рвота, стул сохнет, отходит с трудом, но могут быть и поносы; мышцы уходят, сил мало, боли после насыщения или охлаждения, физические нагрузки поднимают болезнь и в основном появляются такие симптомы.

བྱེ་བྲག་སྟོགས་མ་མ་ལུ་ཟས་ཀྱི་སྐྱེན། །ཕོ་བ་འཚོང་སྟེག་ཟོས་ཐོག་སྐྱང་ཐབས་ལྗང་། །གང་མ་ལུ་བའི་ཟས་དེ་མཚོག་ཏུ་གནོད། །གདོང་བ་མིག་སྟེབས་རྐང་བོལ་གཡོ་བ་ཡིན། །

Specifically, phytobezoar attributable to *snyig ma ma zhu* causes bloating of the stomach, belching, and abdominal cramps on blood ingestion, exacerbation of the condition on intake of food that previously caused *ma zhu*, and swelling of the face, eyelids, and dorsal parts of the feet.

6.2.1 Частные [симптомы]. При зетрен (*zas skran*) из-за ньигма мажу (*snyigs ma ma zhu*) – распирает желудок, отрыжка, после еды появляются колики лангтхаб (*glang thabs*), сильнее всего вредит та пища, которая не переваривается, отекают лицо, веки и лодыжки.

སྟེན་སྐྱེན་རྗེ་བའི་ཐུན་ཆེ་ཅི་ཟོས་སྐྱུག་ལྷན་གང་ཟོས་རྗེས་ན་ཞིང་སྟོགས་ན་བདེ། །སྟེག་པ་མི་ཐོན་ཤེད་རྒྱང་འཕེལ་འབྱི་མེད། །

Lhen skran is tolerable when pressed, and causes vomiting of all ingested food and pain on exposure to wet conditions, cold conditions, and after eating, with improvement when hungry. There is an absence of belching, weak body strength, and no fluctuation in the size of *skran*.

При лхентрен (*lhen skran*) – терпимо при нажатии, рвота тем, что съел, от сырости, холода и после еды болит, а на голодный желудок лучше; отрыжка не выходит, сил мало, [трен] не растёт и не уменьшается.

དྭངས་མའི་རྫོགས་དེ་འདྲ་ཤིན་ཏུ་སྤ། །

Calculi formed by accretion of *dwangs ma ma zhu* are extremely hard and show symptoms similar to those of *lhen skran*.

¹ прим. пер. худший чанг третьей заливки

При камнях дотрен (*rdo skran*) из-за дангма мажу (*dwangs ma ma zhu*) [симптомы] такие же, но они очень твёрдые.

མཚོན་པའི་ཁྲག་སྐྱོན་འཕེལ་སྐྱེན་གཡས་ནས་ཆགས། ཁིག་སེར་ཚུ་དམར་ཅ་ཚུད་ཕྱ་ལ་མཚོན་གས། བྲང་དྲོས་རོ་རྒྱབ་མཚོན་དྲི་སྐྱུག་ཅིང་ན། །ཤ་མདོག་སློ་སྐམས་མཚོན་ཤ་སེངས་སྐྱེག་སྐྱུག་སྐྱོན་རྒྱས་མཁྲིས་ཡུལ་སྒྲིགས་ཏེ་མིག་ཚུ་སེར། །

Liver hematoma forms in the upper right abdomen and develops quickly. It causes yellowish sclera, reddish urine, a thin and fast pulse, simultaneous pain in the back and diaphragm caused by exposure to cold and warmth, bluish skin, a thin body, and vomiting of matter resembling *chang* residue on intake of liver meat. When the hematoma becomes large and occupies the location of the gallbladder, it causes yellowish sclera and urine.

Кровяной трагтрен (*khrag skran*) печени быстро растёт, нащупывается справа, желтеют глаза, краснеет моча, пульс тонкий (*phra*) и быстрый (*mgyogs*), от горячего, и холодного совместно болят спина и диафрагма, тело синее и сохнет, от [употребления] печени, мяса и синглэг (*sings gleg*) рвота. Когда трен вырастает и занимает пространство в желчном пузыре, желтеют глаза и моча.

མཚོན་པའི་ཁྲག་སྐྱོན་དེ་འདྲ་གཡོན་དུ་འབྱུང་། སློ་སྐྱེག་ཟས་སློམ་ལེན་ཡང་སྐྱུག་ཁྲ་བ་ཤས་ཚུང་གདོང་བ་སྒྲོད་སེར་གཡོ། །

Spleen hematoma forms in the upper left abdomen and causes symptoms similar to those of liver hematoma, as well as abdominal distention, belching, foamy vomiting despite proper digestion, loss of body heat, and uneven swelling of the face.

При кровяном трагтрен (*khrag skran*) селезенки [симптомы] те же, но возникает он слева, вздутие, отрыжка, еда и питьё усваиваются, но бывает пенная рвота. Жара мало, лицо отекает и пухнет.

ཕོ་ལོང་སྐྱུག་པའི་ཁྲག་སྐྱོན་ཚ་ཞིང་གཟེར། མནན་ན་འཕམ་ཞིང་བསེལ་དྲོད་གཉིས་ཀ་གཞོད། །འགྲངས་སྒྲིགས་གང་དང་དྲོས་བ་གང་ཡང་ན། །

Hematoma in the stomach and large intestine resulting from *bad kan smug po* is pulsatile when palpated and causes a burning sensation and pain. The condition is exacerbated by the use of both cool and warm-natured remedies, as well as on a full stomach or an empty stomach and exposure to either cold or hot conditions.

При кровяном трагтрен из-за мугпо (*smug po'i khrag skran*) в желудке или толстой кишке будет жжение и боль, при нажатии он пульсирует, вредят оба: и тёплое, и холодное. Болит что на полный желудок, что на пустой, что от холодного, что от тёплого.

སྒོད་ཀྱི་མཁྲིས་སྐྱོན་གྱི་མདོག་སྒོ་ལ་སྐྱམ། །ཟས་ལེན་གྱུར་གྱང་ཤེད་བྲལ་མིག་ཚུ་སེར། །སྒྲིན་ནས་ལྷས་ཀུན་ཟ་འཕྲུག་བྱེད་
བ་ཡིན། །

Gallstones cause bluish skin, a thin body, loss of physical strength despite proper digestion, and yellowish sclera and urine. Progression of the disorder causes itchiness all over the body.

При тритрен (*mkhris skran*) в желчном пузыре тело синеет и усыхает, хотя [больной] ест хорошо, но силы уходят, глаза и моча желтеют. Когда [трэн] созревает, то вызывает зуд во всём теле.

རྩུ་མའི་མཁྲིས་སྐྱོན་ལྷས་སྒྲི་མིག་ཚུ་སེར། །རྩ་གྲིམས་དང་ག་མི་བདེ་ནད་ཟུག་ཆེ། །སྒོམ་དང་ཆེ་ལ་ངི་ཚུ་སྒྲི་བར་མདོན། །

Bile stones in the small intestine cause heaviness of the body, yellowish sclera and urine, a twisted pulse, loss of appetite, severe aching, extreme thirst, and scanty urination.

При желчном тритрен (*mkhris skran*) тонкой кишки — будут тяжесть в теле, желтеют глаза и моча, пульс напряжённый (*grims*), аппетит плохой, сильные боли, сильная жажда, частое мочеиспускание небольшими порциями, .

ལོང་གི་རྩུང་སྐྱོན་སྒོ་འཕྲོག་སྐྱུ་བ་འབྲུ། །མི་བརྟན་འཕོ་འགྱུར་འཕེལ་འགྲིབ་བྱེད་བ་ཡིན། །

Rlung skran in the large intestine constantly floats and fluctuates in size and causes abdominal distention and rumbling, and foamy diarrhea.

При трэн лунг (*rlung skran*) в толстой кишке – вздутие, урчание, пенистый понос. [Такой трэн] не постоянен - перемещается, меняется, то увеличивается, то уменьшается.

མངལ་སྐྱོན་ཚོགས་པ་རྩུ་འབས་ལྡང་དུབ་གཟེར། །འགྲངས་ཚོ་ན་འིང་སྐབས་སུ་བྲག་ཆེན་འཇོག།

Uterine hematoma causes intermittent pain in the joints and uterus, pain on a full stomach, and occasional heavy bleeding.

При трэн матки будут схваткообразные боли в суставах и внизу живота, боли после еды, временами сильные кровотечения.

སྐང་པའི་དོ་སྐྱོན་ཚུ་བགག་ཟུག་གཟེར་ཆེ། །

Calculi in the urinary bladder cause urinary obstruction and severe pain.

При камнях дотрен (*rdo skran*) мочевого пузыря — задержка мочи, сильные боли.

སྒོ་བའི་རྩ་སྐྱོན་སྒོ་མང་འགོགས་པ་དཀའ། །སྐྱོད་འཛེར་གྱི་ལྷས་སྒོ་སྐྱམ་ཚོས་རྗེས་སྐྱུག། །

Pulmonary embolism causes excessive coughing, difficult expectoration, hoarseness, bluish skin, thin body, and vomiting after food intake.

При сосудистом цатрен (*rtsa skran*) легких — частый неукротимый кашель, хрипота, мышцы тела синеют и сохнут, рвота после еды.

མཁལ་མའི་ཙ་སྐན་ཐོག་མར་ན་བྱག་ཚུང་། སླིན་ནས་ལྗར་མངོན་གྱི་སྐྱུ་དགུ་དཀའ། ལྷུ་མདོག་དམར་ལ་ལྷུ་སྐྱུ་
ལྷུ་འཇུངས་སྐྱུ་།

Renal embolism causes mild pain in the beginning, and after progression, causes prominent swelling, a thin body, difficulty bending backward and forward, reddish urine, heaviness of the body, and vomiting after water intake.

При сосудистом цатрен (*rtsa skran*) почек сперва боли несильные, а когда трен созреет, то явно прощупывается, мышцы усыхают, трудно согнуться—разогнуться, моча красного цвета, тяжесть в теле, рвота от воды.

མཚན་དྲིའི་ཙ་སྐན་ཚོགས་པ་བརྒྱད་པ་ན། །དགུ་དགུ་མི་བདེ་སློག་ཅིང་སྐྱུ་སྐྱུ་བྱེད། །མཚན་པ་མཚན་དྲིའི་ག་ཐོས་
སྐྱུ་པར་འགྱུར། །ཙ་སྐན་པལ་ཆེར་རིལ་ཅོམ་ཙ་ལྷུ་ཚོ། །

Diaphragmatic embolism causes pain at the eight vertebra, difficulty bending backward and forward, belching, nausea, and vomiting after ingestion of liver and diaphragm meats. Most emboli are similar in size to sheep droppings, and urine and pulse examination shows signs of a hot disorder.

При сосудистом цатрен (*rtsa skran*) диафрагмы — болит в области восьмого позвонка, тяжело согнуться—разогнуться, отрыжка, тошнота. Если съесть печень или диафрагму, начинается рвота. Сам цатрен (*rtsa skran*) как правило с овечьих катышек, в пульсе и моче - жар.

སླིན་སྐྱུ་འདྲིལ་དུས་བྱག་ཆེ་ཞི་དུས་བདེ། །

Srin skran in an aggregated state causes severe pain, which is relieved when *srin skran* is dispersed.

При синтрен (*srin skran*), когда [паразиты] сплетаются, [то возникают] сильные боли, а когда разъединяются, [самочувствие] хорошее.

སྐྱུ་སྐྱུ་གང་དུ་བྱུང་སར་གནས་ཏུགས་ལྟོན། །

Trichobezoar reveals the signs of the area where it is located.

Волосистой путрен (*spu skran*) проявляют симптомы там, где и образовался.

སྤྱིང་གི་ཚུ་སྐྱོན་བྲང་ལ་སྤྱིན་ཐོར་འོང་། །ཤེས་པ་སྐོད་ཅིང་སྦྱོ་ཚུལ་སྟོན་པ་འཇམ། །སྤོ་ཚིག་སེམས་རྩུབ་ཚུ་ཚན་འཚོད་སྐྱམ་
བྱེད། །ཚུ་སྐྱོན་པལ་ཆེར་མིག་སྤྱིབས་རྐང་བོལ་གཡོ། །དོ་བོ་སྤྱ་མེར་བྲུག་ཚུང་རྩི་བ་བཟོད། །

Cardiac cyst causes acne on the chest, mental agitation, insanity of anger, mental aggression, and an impression of the heart being boiled in hot water. Most cysts are hard in nature and cause swelling of the eyelids and dorsal parts of the feet. Mild, tolerable pain is elicited when the cyst is pressed.

При жидкостном чхутрен (*chu skran*) сердца — на груди проступает сыпь, ум возбуждён, как будто сошёл с ума, [пациент] злится и раздражается, рассеян, чувство, [что сердце] варят в кипятке. При жидкостных чхутрен (*chu skran*) как правило опухают веки и лодыжки, сам трен не твёрдый, боли не сильные, терпимые при надавливании.

རྩག་སྐྱོན་རེག་ན་བཅེ་ལ་མནན་མི་བཟོད། །རྩ་ཚུ་བྱི་ཡུལ་རུང་ཟད་ཚ་བ་སྐྱེ། །

Abscess when palpated causes irritation and tenderness. The features of pulse, urine, and external body temperature are indicative of a mild hot disorder.

Прикосновение к гнойному нагтрэн (*rnag skran*) вызывает неприятное ощущение, а надавливание — нестерпимую боль; в пульсе, моче и внешних проявлениях небольшой жар.

དེ་ལྟར་སྐྱོན་རྩམས་པལ་ཆེར་སྟོ་སྟོང་ལ། །ལངས་བུབ་གན་རྒྱལ་བྱར་ལ་གནས་ཏེ་སྦྱོང་། །བར་གནས་སྤྱ་འདྲིལ་ལག་འོག་
བཟུང་བར་རུས། །བྱི་ན་གནས་པ་དངོས་སུ་གསལ་བར་སྟོན། །གཏིང་ན་གནས་ན་རྟགས་ལ་ནད་དོས་བཟུང་། །སྤོ་མཚན་
མཆེར་སྐྱོན་གསང་སར་གཟེར་བ་ཡིན། །

Most of these *skran* can be palpated when the patient is made to stand or lie down in a prone, supine, or lateral position on an empty stomach. Intermediately-located *skran* are firm, accreted, and palpable. Externally-located *skran* are conspicuously visible. Internally-located *skran* can be diagnosed based on their signs and symptoms. *Skran* of the lung, liver and spleen cause sharp pain at their respective points.

Таким образом, опухоли трены (*skran*) обследуют, как правило, на пустой желудок. Их месторасположение прощупывают стоя, лежа на спине, лежа вниз лицом или на боку. [Опухоли трен], расположенные в середине - твёрдые, округлые, их можно прощупать рукой. Те, что расположены снаружи явно видны, а располагающиеся в глубине, распознаются по симптомам болезни. При трен лёгких, печени и селезёнки бывают боли в их тайных точках.

མདོར་བསྐྱུས་ཚ་སྐྱོན་རྩ་ཚུ་བྱི་ཡུལ་ཚ། །གནས་དེར་འཕེལ་སྐྱེན་ཚ་ཞིང་མནན་ན་འཕམ། །ཁ་བས་དྲོད་བཟུད་མི་འཕྲོད་
བསེལ་བ་འཕྲོད། །དེ་ལས་གོ་ཚོག་གྲང་བའི་སྐྱོན་དུ་བརྟག་བྲུག་ཆེ་སྐྱུག་ཅིང་བྲངས་གསུམ་ཤོར་ན་སྤང་། །སྟོབས་ལྡན་
བྲུག་མེད་ཟས་ཚུད་འཚོ་བས་བཅོས། །

In brief, in a hot-natured *skran*, the characteristics of the pulse, urine and external parts of the body indicate a hot disorder. In its location, the tumor grows quickly, and is hot and pulsatile when pressed. Intake of warm-natured and nutritious food is harmful, whereas cool-natured food is helpful. *Skran* with signs and symptoms contrary to the above are diagnosed as cold-natured *skran*. Avoid treatment if a tumor causes severe pain, vomiting, and depletion of the three vital sustainers. Provide treatment to those with substantial body strength, an absence of pain, and a good appetite, as they will survive.

6.2.2 В общем, при трен жара — пульс, моча и внешние симптомы, [как при] жаре. Над этим местом [кожа] горячая, он быстро растёт, при надавливании пульсирует. Не подходит тёплая и питательная пища, но подходит холодная. По противоположным симптомам распознают трен холода. [Если у пациента] сильные боли, рвота, уходят «три типа сил» (*zungz gsum*) - нужно отказываться. Если пациент крепок, болей нет, пищу усваивает, - он выживет, такого можно вылечить.

བཙུག་པའི་ཐབས་ལ་སློབ་དང་བྱེ་བྲག་གཞིས། སློབ་ལ་བཙུག་ཐབས་སྐྱོད་དཔུང་ཟས་སློབ་བཞི། །ཚ་སྐྱོད་གང་སྐྱོད་བྱི་ནང་
བར་གསུམ་སྦྱར། །

The treatment methods are of two types: general and specific. The general treatment method involves four approaches: medicine, external therapy, diet and lifestyle. Apply these methods to treat hot-natured and cold-natured *skran* based on each of three locations: external, internal and intermediate.

7. В методах лечения две [категории]: общие и частные. 7.1 Общих методов лечения четыре: лекарства, процедуры, питание, образ жизни, назначаются для трен жара и холода с учетом [локализации]: для внешних, внутренних и средних.

དང་པོ་ནང་ན་གནས་པའི་ཚ་སྐྱོད་ལ། །ཉིག་ཏུ་གསེར་གྱི་མེ་ཉོག་དུག་མོ་ཉུང་། །བསིལ་གསུམ་བྲག་ལྷན་ཅུ་རྩ་པོ་བེ་
ལིང་། །ཚ་ལ་འགོ་ན་ཐལ་ཨ་ཅུ་ར་དང་ནི། །ཚོང་ཞི་དྲག་པོར་བརྟལ་བའི་ཐལ་བ་དང་། །ལྗོང་རོས་ཉོང་ལེན་ད་ལིས་ཐལ་
བ་རྣམས། །ཀ་ར་སྦྱར་བརྟལ་གང་ཉེའི་རྩ་ལ་གཏར། །རྩ་སྟོ་གང་རིགས་སྦྱངས་ལ་ཚུ་ལུམས་བྱ། །

First, for treatment of hot-natured internal *skran*, administer a compound prepared from *tig ta*, *gser gyi me tog*, *dug mo nyung*, *bsil gsum* (three cool medicines), *brag zhun*, *ru rta*, *pi pi ling*, *tsha la*, *'gron thal*, *a ru ra*, *cong zhi*, *ldong ros*, *hong len*, *da lis* all mixed with *ka ra* (white sugar). Venesect the nearest related vein, evacuate the disorder appropriately with channel cleansing or purgation, and perform a medicinal bath.

7.1.1 Сначала о расположенных внутри трен жара (*tsha skran*). Следует назначить состав из *tig ta*, *gser gyi me tog*, *dug mo nyung*, *bsil gsum* (три прохладных), *brag zhun*, *ru rta*, *pi pi ling*, *tsha la*, *'gron thal*, *a ru ra*, тхалва *cong zhi drag btul*, тхалва *ldong ros*, *hong len*, *da lis* в смеси с сахаром. Сделать кровопускание из ближайшего сосуда. Очистить сосуды или желудок соответственно виду [болезни], назначать погружные ванны (*chu lums*).

བར་གནས་ཚ་སྐྱོན་བཟང་དུག་ཨ་ཏུ་ར། །ཚན་དན་དཀར་དམར་ལྷུ་ལྷུ་ལ་བོང་ང་དཀར། །ཏིག་ཏ་གསེར་གྱི་མེ་ཏོག་དུག་
མོ་ལྷུང་། །རྩ་རྩ་ཚ་ལ་རྒྱམ་ཚུ་བི་བི་ལིང་། །སྤོས་དཀར་སེང་སྤེང་སྤུ་བེ་བསེ་ཏུ་དང་། །རྟ་མིག་བཙའ་མ་གཅན་གཟན་ཏུས་
པ་དང་། །གཡག་རྩོད་ར་དང་ཏུས་པ་སེར་ཚམ་བསྐྱེག་ཁོང་ཞི་རྩོད་བཏུལ་ཀ་ར་སྐྱུར་ལ་བཏང་། །གཏར་སྤྱོད་སྐྱུ་ལུ་ལུས་
གོང་བཞིན་ཤེས་པར་བྱ། །

For the treatment of intermediately-located *skran* of a hot nature, administer a compound prepared from *bzang drug* (six superlative medicines), *a ru ra*, *tsan dan dkar po*, *tsan dan dmar po*, *utpal*, *bong nga dkar po*, *tig ta*, *gser gyi me tog*, *dug mo nyung*, *ru rta*, *tsha la*, *rgyam tshwa*, *pi pi ling*, *spos dkar*, *seng ldeng*, *mu zi*, *bse ru*, withered horse hooves, bones from wild carnivores, slightly burnt horns and bones from wild yaks, *cong zhi rgod btul* mixed with *ka ra* (white sugar). Perform venesection, evacuation, and a medicinal bath, in the same way as described above.

При трен жара, расположенном в середине назначают состав из *bzang drug* (шесть хороших), *a ru ra*, *tsan dan dkar*, *tsan dan dmar*, *utpal*, *bong nga dkar*, *tig ta*, *gser gyi me tog*, *dug mo nyung*, *ru rta*, *tsha la*, *rgyam tshwa*, *pi pi ling*, *spos dkar*, *seng ldeng*, *mu zi*, *bse ru*, старого конского копыта (*rta rmig btsa ma*), костей хищников и рогов дикого яка - обожженных до желтизны, *cong zhi rgod btul* в смеси с сахаром. Кровопускания, очищения и ванны — как сказано выше.

བྱི་ཡི་ཚ་སྐྱོན་མཁན་པ་སྤྱང་ཚོར་སྐྱེ་ཚ་འོལ་མོ་གོ་སྤོད་བྱི་བའི་བྱུ་། །སྤངས་ལུ་ལུས་བྱས་པས་པལ་ཆེར་རྟག་ཏུ་
འགྱུར། །མ་ལུགས་གོང་ལྷར་སྐྱོན་དབྱེད་ཚོལ་བས་སྤྱང་། །ཚ་སྤར་རྒྱབ་ལ་འབྲས་ལྷར་ཏུལ་གཅོད་སྤྱར། །ཡང་ན་བྱི་ཤང་
དཀར་མོ་གོ་བྱི་མཚལ། །བེ་ཚ་སྤྱ་ཚེ་སྤང་རྩོད་རེང་བྱ་གཞུག་ཚ་བ་མི་ཚོར་ཚུ་སྤར་བྱུང་ན་ཐེབས། །ལྷང་པ་བྱུགས་ལ་ཤོག་
བྱས་ཁ་བཀའ་བཞག་ཤོ་བར་བཟན་དོན་དུགས་ཀྱིས་བག་རེ་བཏུག། །

For the treatment of hot-natured external *skran*, have the patient take a medicinal bath prepared from an infusion of *mkhan pa*, *sbyang tsher rtsa*, *Ice tsha*, *'ol mo se*, *go snyod* and mouse droppings. This treatment mainly helps *skran* to suppurate. If it fails, evacuate the disorder using the above-mentioned medicine and external therapies appropriately. Apply a heated *thur ma* (a surgical instrument) and administer a medicinal compound to remove necrotic tissue in the same manner as for *'bras*. Or insert a suppository into the wound, using *byi shang dkar mo*, *go bye*, *mtshal*, *ze tshwa*, *gla rtsi* and unprocessed *sbrang rtsi*. Formation of blisters without causing a burning sensation indicates that the treatment is successful. In addition, apply *mi lae* on the wound, maintaining it covered with paper. Place a warm dough compress on the stomach.

Внешние трен жара. От ванн из *mkhan pa*, *spyang tsher rtsa*, *Ice tsha*, *'ol mo [se]*, *go snyod*, *byi ba'i brun* с бардой, [опухоль трен] как правило переходит в гнойник. Если не получится, усердно вычищают вышеописанными лекарствами и процедурами. Ставят горячие иглы и отсекают сгнившее, как при лечении злокачественного дре (*'bras*). Или вводят свечи (*reng bu*) из *byi shang dkar mo*, *go bye*, *mtshal*, *ze tshwa*, *gla rtsi* и сырого мёда (*sbrang rgod*). Если появится волдырь без жара, значит получилось. Нужно намазать его мозгами и полностью закрыть бумагой, а на [область] желудка поставить компресс из теплой каши тонким слоем.

དེ་ན་མས་ཟས་སྒྲོད་རི་དྲགས་ལྷན་ཤ་གསར། །བ་མཛོའི་ཞོ་དར་མར་གསར་ལ་སོགས་པ། །བསེན་ལང་བསྟེན་ཞིང་རུལ་
སྐྱར་འབྲུ་དཀའ་སྒོ། །བྲང་དང་དྲག་ཤུལ་མེ་ཉིས་གདུངས་པ་སྣང་། །

As these *skran* are hot in nature, recommend cool and light-natured food such as meat from wild herbivores, fresh mutton, fresh curd, fresh buttermilk, and cow and *zho* butter. Avoid intake of rotten or sour and fermented foods, indigestible foods such as raw vegetables and cold diet, and indulgence in strenuous activities and overexposure to fire and the sun.

Питание и образ жизни для этих случаев. Употреблять прохладное и лёгкое: свежее мясо дичи или баранину; свежие йогурт, дарва, масло от коровы или самки хайныка и прочее. Избегать испорченного, кислого, трудноперевариваемого, зелени, холодного, перенапряжения и перегревания у огня или на солнце.

ཟབས་སུ་ཞུགས་པའི་གང་སྐྱན་བཅོས་པ་ནི། །ཐང་ཤིང་དུར་བྱིད་དམ་ཡ་བཟ། །ཚ་བ་ལྷ་དང་ཚྭ་སྐྱ་ནམ་པ་ལ། །ས་རྩི་ཀ་
དང་པ་ཏྱ་འབྲས་བུ་གསུམ། །ཅ་རྟ་དང་ཞི་བེ་ར་དཀར་ནག་གཉིས། །ཉོང་ལེན་བྱེ་མ་ཉིལ་མར་ཞག་དང་ལོ། །མར་གྱིས་
སྐྱས་ལ་རྩ་མ་ལ་སྐྱར་བསྟེན། །དེ་ཉིད་རྒྱལ་པོ་སྔོན་མ་ལ་དང་སྐྱར། །སེ་འབྲུ་བརྒྱད་དང་ནང་ལུབ་ལྷག་པ་སྣང། །དེ་ཡིས་
བོད་སྦྱིད་དང་ག་འབྲེད་པར་བྱེད། །དེ་རྩིས་རྒྱུ་ཚྭ་ཚྭ་ལ་ལ་ལ་སྣང། །ཚ་བ་ལྷ་དང་ཨ་རུའི་ཐལ་སྐྱན་སྐྱར། །བྱ་སྔོན་གོ་བོ་
སྐྱར་བྱན་པོ་བ་དང་། །བེ་ར་ནག་པོ་ལ་རུ་ཅབས་རུ་ཚྭ། །ཚ་བ་གསུམ་དང་སྐྱར་ལ་ལྷག་པ་སྣང། །ཡང་ན་ཟ་བྱེད་ཆེ་ཆུང་
ཐལ་སྐྱན་སྐྱར། །སེ་འབྲུ་བཞི་དང་ནང་ལུབ་ལྷག་པ་སྣང། །དེ་ཡིས་བོད་སྦྱིད་དང་ག་འབྲེད་པ་དང་། །གང་སྐྱན་མ་ལུས་
ཐལ་བར་སྒོག་པར་བྱེད། །ཞིག་ནས་སྐྱར་མངོན་བྱུག་ཆེ་རྩ་རྩ་ཚྭ། །གཙོད་བྱེད་བཤལ་གྱིས་སྐྱངས་རྩིས་མེ་ཡིས་བསྟེན། །

For the treatment of cold-natured internal *skran*, knead powder of *thang sging*, *dur byid*, *danda*, *ya baksha ra*, *tshwa ba lnga* (the five hot medicines), *tshwa sna nam pa lnga* (the five types of salts), *sa rdzi ka*, *pa tra*, *'bras bu gsum* (three miribalan fruits), *ru rta*, *zi ra dkar po*, *zira nag po* (two "zira") and *hong len*, with sesame oil, bone fats and marrow, curd and butter. Burn it in a clay pot with a proper lid, and then, mix this king-like ash compound with *rGod ma kha* compound. Administer this mixed compound in the morning and *Se 'bru brgyad* compound in the evening or vice versa. This treatment promotes body heat and appetite. Thereafter, administer a medicinal ash compound prepared from *rgyam tshwa*, *tsha la*, *la la phud*, *tsha ba lnga* (five hot medicines) and *a ru ra*, and alternate it with a compound prepared from the excrement and guts of vulture, lammergeier and wolf, *zi ra nag po*, *kha ru tshwa*, and *tshwa ba gsum* (three hot medicines). Or, mix *Za byid tse* and *Za byid cheng thal sman* compound with the above ash compound and administer it in the morning while administering *Se 'bru bshi* compound and administer it in the evening or vice versa. This promotes body heat as well as appetite, and dissolves all types of cold-natured *skran*. On dissolution, *skran* becomes soft and causes sharp pain. Pulse and urine examinations show signs of a hot-natured disorder, perform purgation and then, moxibution.

7.1.2 Лечение зашедших в глубину трен холода. Порошок из *thang shing*, *dur byid*, *danda*, *ya bakSha*, *tshwa ba lnga* (пять жгучих), *tshwa sna nam pa lnga* (пять разных солей), *sa rdzi ka*, *pa tra*, *'bras bu gsum* (три плода), *ru rta*, *zi ra dkar*, *zi ra nag*, *hong len* –замесить на кунжутном масле, жидком жире, йогурте и масле, обжигать внутри глиняного горшка. Это состав - царь. Его соединяют с *rgod ma kha*. Давать по утрам и вечерам спиной к спине с *se 'bru brgyad*. Это породит тепло и улучшит

аппетит. Затем назначают спиной к спине зольное лекарство из из *rgyam tshwa, tsha la, la la phud, shwa ba lnga* (пять жгучих), *a ru ra* и состав из помета и желудков грифа (*bya rgod*), орла (*go bo*) и волка (*spyang ki*), *zi ra nag po, kha ru tshwa, tsabs ru tshwa* и *tshwa ba gsum* (три жгучих). Либо большой или малый [состав] *za byed* соединить с зольным лекарством и по утрам и вечерам чередовать спиной к спине с *se 'bru bzhi*. Этим порождают тепло, улучшают аппетит разносят в прах любые трен холода. Разрушаясь [трен] становится мягче, боли усиливаются, в пульсе и моче [признаки] жара. Разрушив, их вычищают слабительным, а затем прижечь огнём.

བར་གནས་གང་སྐྱོན་སྐྱོན་ཤིང་འབྲས་བུ་གསུམ། ཚུ་སྣ་ཚོགས་ཚད་མེ་འབྲུ་པི་པི་ལིང་། བཟང་པོ་གསུམ་དང་ཚ་ལ་སྣོས་དཀར་དང་། འུར་བྱིད་ལྗེ་ཡི་ཚ་གསུམ་རྫོད་གཡག་ར། བྱི་མ་ཚང་སྐྱུ་སྐྱ་དར་རྒྱས་ལྡན་བསྟེན། ཐལ་བ་བུ་རམ་སྦྱར་བ་ཚུ་སྣོས་དབུལ། ཞིག་ནས་སྦྱོངས་བཏང་མ་ཞིག་ལྷུང་མ་བརྟེན། ལྷུང་རྗེས་སྐྱོན་རོ་བཤལ་གྱིས་སྦྱང་བར་བྱ། བྲང་དང་རྩིབ་ལོགས་སྐྱོན་ཐག་གང་གཟེར་དང་། སྦྱུལ་མིག་གང་ལ་བབ་པའི་ཚོགས་གསང་བསྟེན། །

For the treatment of intermediately-located *skran* of a cold nature, knead powder made from *sgron shing, 'bras bug sum* (three myrobalan fruits), *tshwa sna* (assorted salts), *se 'bru, pi pi ling, bzang po gsum* (three superlative medicines), *tsha la, spos dkar, dur byid, tsha gsum* (three hot herbs), and horn from a wild yak together with *chang*, and burn it in an airtight iron pain. Mix this ash compound with bu ram (jaggery) and administer it with boiled water. If this medicine disintegrates *skran*, perform evacuation. However, if the medicine fails to disintegrate *skran*, apply *thur ma* (a surgical instrument) and perform purgation to evacuate the tumor remnants. Apply moxibution on the areas of pain nearest to the *skran*, such as the chest, ribcage, *sbrul mig* (a moxibution point located one tshon from the point of xiphoid process and the two lateral sides), and the vertebral points, in accordance with the location of the disorder.

При расположенных в середине трен холода [взять] порошок из *sgron shing, 'bras bug sum* (три плода), различных солей, *se 'bru, pi pi ling, bzang po gsum* (три хороших), *tsha la, spos dkar, dur byid, sngo tsha gsum* (трёх жгучих трав), рогов дикого яка смешать с чангом и провести усиливающий обжиг в сковороде. Тхалва соединить с бурам и принимать с кипячёной водой. Если трен разрушится, дать очиститель; если не разрушится – поставить иглу. После игл, остатки опухоли трен вычистить слабительным, сделать прижигание на болезненных точках вблизи опухоли трен на груди и ребрах, точках *sbrul mig* и соответствующих позвонках.

བྱི་ཡི་གང་སྐྱོན་སྐྱུ་སྣ་འཚོས་དུགས་བྱས་ལ། སྦྱིར་གྱུར་བུམ་པ་ཚད་ལྡན་མེ་བཅོལ་བྱ། བེངས་འགའ་བསྟེན་པས་འཇུ་ཞིང་བྱི་རུ་འབྲེན། འུརུར་ན་འཇག་གིས་མཐའ་ནས་བཟུམས་ལ་བཅོར། གཙམ་གསུམ་དྲས་ལ་སྐྱོན་དབྱུང་མ་ལྟར་གསོ། དེ་ལྟར་ཡུངས་ཀར་ཟར་མ་ཉིལ་སྦྱར་བྱས། མ་འདྲོངས་ཚ་ལྷུང་རྒྱབ་ལ་འབྲས་ལྟར་བཅོས། །

For the treatment of cold-natured external *skran*, perform oil therapy and apply compresses. When *skran* softens, perform the cupping therapy using standard-sized equipment several times to disintegrate and drain out the tumor remnants. When *skran* protrudes, tie a thread around it and squeeze it. Cut this *skran* off with a lancet, and

treat it like a wound. Apply *danda*, *yungs kar* and *zar ma* mixed with sesame oil. If the above treatment does not help, apply a heated *thur ma* (a surgical instrument) and treat it in the same manner as for '*bras*'.

При внешних трен холода делают умащивание и компрессы. Когда он размягчится, [поставить] стандартные банки и прижечь. Сделав так несколько раз, [трен] расплавится. Чтобы вывести его наружу, выступающий [трен] обвязать по его основанию и сдавив, вскрыть ланцетом и удалить, затем лечить, как рану: смазывать составом из *danda*, *yungs kar*, *zar ma* на кунжутном [масле]. Если он не извлекается, поставить горячие иглы и лечить как злокачественный дре ('*bras*).

དེ་རྒྱམས་ཟས་སྦྱོད་ལུག་དང་གཡག་ཚོད་དང་། །གཅན་གཟན་གོང་སྲིག་བྱིམ་བྱ་བྱེད་ལེ་ཤ། །འབྲས་ཆན་སྦོད་བཅས་ཟན་
ངོན་ལྷན་མར་བསྟེན། །ཆང་གི་དྲངས་མ་སྐ་ཆུ་བསྐོལ་བ་བཏུང་། །བཅུད་མེད་འཇུ་དཀའ་བསིལ་སྦྱོགས་ཐམས་ཅད་
སྤང་། །བཅག་དང་ཚྱུལ་བ་སྦྱ་དུགས་དོ་ཡི་མཉེ། །

As these *skran* are cold in nature, recommend foods such as a meat from sheep, wild yak, wild carnivores, Tibetan snowcock, partridge, hen, and birds, as well as cooked rice sprinkled with condiments, warm cooked dough, clarified butter, fresh *chang*, and boiled *sga* infusion. Avoid intake of innutritious and indigestible foods and all types of cool-natured diets. Recommend exercise and other activities, use pelt compresses, and knead *skran* with a stone.

Питание и образ жизни для этих [случаев]. Употреблять в пищу баранину, мясо дикого яка, хищников, улара, куропатки, курицы, мелких птичек, рисовую кашу со специями, тёплые каши, топленое масло. Пить неразбавленный чанг, кипяток с имбирём. Избегать непитательной, трудноперевариваемой пищи, всего холодного. [Рекомендуются] физические упражнения и труд, шерстяные компрессы и растирание камнями.

བྱེ་བྲག་བཅོས་ཐབས་སྟོང་གི་ཆུ་སྐྱན་ལ། །བསེ་ཅུ་དོམ་མཁྲིས་རྩ་ཏི་ཟངས་ཐལ་དང་། །ཤ་ཅུ་དུར་ཚོད་འགོན་ཐལ་སྤྲང་
སྦྱར་བཏུང་། །དེས་མ་སྐེམས་ན་དེ་སྟེང་དུལ་ཆུ་དང་། །སྟར་བྱ་དབྱི་མོང་ལ་འབར་བསྐྱན་བ་ཡི། །རིལ་བྱ་བྲས་ལ་སྟེང་
ཆུ་བསྐྱམ་པར་བྱ། །དེས་ཀྱང་མ་སྐེམས་སྟེང་ཆུ་སྦུར་མས་གཙམ། །

Specifically, for the treatment of cardiac cyst, administer a compound prepared from *bse ru* (rhinoceros horn), *dom mkhris* (bear bile), *dza ti*, *zangs thal* (copper ash), *sha ru* (deer horn), *dur thod*, *gron thal* (cowry ash), and *sbrang rtsi* (honey). If this treatment fails to dry *skran*, administer pills prepared by adding *dngul chu* (detoxified mercury), *star bu*, *dbyi mong* and *la 'khar* to the above compound to dry the cardiac cyst. If this treatment also fails, drain the fluid from the heart with *thur ma* (a surgical instrument).

7.2 Частные способы лечения. 7.2.1 При жидкостном чхутрен (*chu skran*) сердца назначают состав из *bse ru*, *dom mkhris*, *dza ti*, *zangs thal*, *sha ru*, *dur thod*, *gron thal*, смешанных с мёдом. Если не помогает высушить, то к нему добавляют *dngul chu*, *star bu*, *dbyi mong*, *la 'khar* и делают пилюли, это высушит жидкость в сердце. Если и это не помогает, выпускают сердечную жидкость через прокол иглой.

སློ་མིག་ཙ་སླན་ཐོག་མར་ཚུ་ལུ་མས་བྲ། །དེ་ནས་སྟར་བུ་སྐྱུ་ཅུ་བི་བི་ལིང་། །ཅུ་རྟ་ཤིང་མངར་བུལ་ཉོག་སྤང་སྤར་
བཏང་། །སྟར་བུ་བུལ་ཉོག་སྐྱུ་ཅུ་ར་དང་སྤང་། །རིལ་བུ་སྟར་བས་སློ་སླན་འཛོམས་བ་ཡིན། །

For the treatment of pulmonary embolism, have the patient bathe in a natural hot spring, and then administer a compound prepared from *star bu*, *skyu ru ra*, *pi pi ling*, *ru rta*, *shing mngar*, *bul tog* and *sbrang rtsi* (honey); or have the patient chew pills prepared from *star bu*, *bul tog*, *skyu ru ra*, and *sbrang rtsi* (honey) to dissolve pulmonary embolism.

При сосудистом цатрен (*rtsa skran*) бронхов сперва нужно сделать ванну. Затем назначить состав из *star bu*, *skyu ru ra*, *pi pi ling*, *ru rta*, *shing mngar*, *bul tog* с мёдом. Или рассасывать пилюли из *star bu*, *bul tog*, *skyu ru ra* на меду – это разрушает трен легких.

མཚོན་བའི་ཁྲག་སླན་ཙ་སླན་སྟོར་བས་གཏུལ། །ཡང་ན་གྲུ་གུམ་ཙུ་གང་ལྷུ་ལྷུ་ཉིག་ཏུ་བྲག་འུན་ཅུ་རྟ་དོམ་མཁྲིས་བ་
ཤ་ཀ་གྱི་ལྷེ་མཚལ་དཀར་གྱི་སྟོར་བ་དང་སེ་འབྲུ་ལྷག་པ་སྤྲད། །ཡང་ན་སེ་ཚོད་འབྲས་བུ་བྲག་འུན་དང་། །ཚོན་དན་གྲུར་
གུམ་ཚང་སྤར་ལག་གསུམ་མནན། །ཡངས་ནས་བུ་རམ་སྤར་བའི་ཇེ་གུ་བཏང་། །མཚོན་ཁྲག་རྒྱས་དང་མཚོན་སླན་འཛུ་
འིང་སླེམ། །ཅུ་སྤང་སྟོད་ཀ་མང་གཏར་ཉུང་དུ་དབྱུང་། །ཚོ་བ་སྐྱེ་སྲིད་བྲག་འུན་(གྲུར་གུམ་ཙུ་གང་ལྷུ་ལྷུ་ཉིག་ཏུ་དོམ་
མཁྲིས་བི་ལིང་)བཅུན་བ་དང་། །ལྷག་པ་སྤྲད་དེ་སྤྱི་རྗེས་བཤལ་གྱིས་སྤང་། །

For the treatment of *khrag skran* liver hematoma, dissolve it with the common compound used to treat embolism. Or administer a compound prepared from *gur gum*, *cu gang*, *utpal*, *tig ta*, *brag zhun*, *ru rta*, *dom mkhris* (bear bile), *ba sha ka*, *kyi lce*, *mtshal dkar*, and alternate with *Se 'bru* compound. Or mix *se rgod* fruits, *brag zhun*, *tsan dan*, *gur kum* with *chang*, and keep it for three days to ferment. Thereafter, mix it with *bu ram* (jaggery) and administer it in the form of medicinal paste. These help to dissolve and dry proliferated blood and hematoma in the liver. Thereafter, venesect *ru thung* and *snod ka* several times while drawing out a small amount of blood. As there is a possibility to develop fever, administer the above compound and *Brag zhun* compound comprised from *brag zhun*, *gur kum*, *cu gang*, *a ru ra*, *tig ta*, and *pi pi ling*, alternately, followed by purgation as post-therapy care.

Кровяной трагтрэн (*khrag skran*) печени подавляют составом против сосудистых цатрен (*rtsa skran*) или составом из *gur gum*, *cu gang*, *utpal*, *tig ta*, *brag zhun*, *ru rta*, *dom mkhris*, *ba sha ka*, *kyi lce*, *mtshal dkar*, чередуя его спиной к спине с составами из *se 'bru*. Или *se rgod 'bras bu*, *brag zhun*, *tsan dan*, *gur gum*, смешать с чангом, выдержать три дня. Когда забродит, добавить бурам, назначать в виде пасты-дегу. Это расплавляет и высушивает увеличение печёночной крови и трэн печени. Понемногу, но часто выпускать кровь из *ru thung* и *snod kha*. Если возник жар – чередовать спиной к спине с семикомпонентным составом *brag zhun bdun pa* (*brag zhun*, *gur gum*, *cu gang*, *a ru ra*, *tig ta*, *dom mkhris* и *pi pi ling*), а в дальнейшем пресекать последствия очищением с помощью слабительных.

མཚོན་སླན་དེ་འདྲའི་རྗེས་ལ་མེ་ཡིས་བསྐྱེ། །

For the treatment of spleen hematoma, venesect veins related to the spleen and perform moxibustion.

Так же [лечат] и трен селезенки, а после делают прижигание.

མཁལ་ཚོལ་རྩ་སྐྱོན་དང་པོ་རྩ་ལུ་མས་བྱ། ལྷག་ཚུང་སྟེ་དང་བདེར་སོང་བྱིན་ལོང་གཏར། སྐྱེད་མེད་བྱ་བ་ཉ་བོའི་ལུ་མས་བྱས་ཏེ། རྣལ་ཏུ་བཀུག་ལ་མེ་ཡིས་བྱེ་རྩིས་བཅད། མ་ལུགས་ཚད་བ་སྐྱུངས་ལ་ཐུར་མས་བཅོས། །

For the treatment of kidney *skran* (pararenal fat, embolism), first, have the patient bathe in a natural hot spring. When the related pain lessens, the embolism softens, and the patient feels better, venesect *byin* and *long rtsa*. If the condition does not improve, prepare a medicinal bath from *brag skya ha bo* for suppurating embolus, and thereafter, perform moxibustion as post-therapy care. If the embolism does not suppurate, evacuate the fever, and treat with *thur ma* (a surgical instrument).

При сосудистых цатрен (*rtsa skran*) в жировом слое почек вначале нужно сделать ванну. Когда боль уменьшится, [трен] размякнет, [самочувствие] улучшится, пустить кровь из *byin* [gzhug] и *long* [rtsa]. Если нет улучшения, сделать ванну из *bya bra* (голубинового помета) и *ha bo*, чтобы вытянуть гной, и «обрубить хвост» прижиганием. Если гной не вытягивается, то нужно вычищать жар и лечить иглами.

མ་ལྷའི་བས་སྐྱོན་སྟེན་སྐྱོན་དོ་སྐྱོན་ལ། ལགསར་པའི་དུས་ན་དོ་ཡིས་མཉེ་བར་བྱ། རྒྱུ་ཚུལ་ལ་ལ་ཕུད་དང་ཨ་བ་མོ། འི་བི་ལིང་དང་དོང་ག་ཆ་རེ་བསྐྱེད། ཨ་རུ་ཀུན་མཉམ་བྱེ་མ་མེ་དང་འབྲ། མ་ལུ་བད་ཚུང་གང་སྐྱོན་འཛོམས་པར་བྱེད། འི་པ་ཨ་རུ་བཅུ་འགྲུར་པོ་འགོན་བདུན། རྩ་གང་གུར་ཀུམ་ཚ་བ་རྣམ་པ་ལ། ཚུ་སྐྱ་ལྔ་དང་རྩ་ཚོ་བི་ཡལ། ཐལ་སྐྱོན་ཞོ་གསུམ་དྲི་རྩམ་འདམ་བཏགས་བྱ། འི་ལ་བྱ་བྱས་བསྟེན་རྒྱུ་ཚུ་སྐྱོན་ཐང་བཏང་། རྩོ་ཡང་ཐལ་བར་འགྲུར་གྱིད་སྐྱོན་ཅི་སྟོས། ཚུ་བསྟེགས་བེ་ཚུ་གོ་ཐལ་སྐྱོར་བ་ཡང་། མན་ངག་ལུན་ན་སྐྱོན་བཤེག་སྐྱོན་མཚོག་ཡིན། འིག་པའི་སྐྱོན་རོ་གཅོད་བྱེད་བཤེག་བྱས་ལ། མ་འིག་ཐུར་མའི་རྩིས་ལ་སྐར་ཡང་སྐྱུང་། །

For the treatment of phytobezoar, *Ihen skran*, and calculi attributable to indigestion, at the initial stage of this disorders, knead a mass with a stone. Prepare a medicinal powder from *rgyam tshwa*, *la la phud*, *a dza mo*, with addition of *pi pi ling* and *dong gra* – each in a successively increasing quantity – and *a ru ra* at an amount equal to the total quantity. This compound is endowed with fire-like effects and eliminates *ma zhu* and cold-natured *skran* caused by *bad kan* and *rlung*. Administer pills prepared by kneading *bi sha*, *a ru ra* at tenfold the quantity of *bi sha*, seven “male” cowries, *cu gang*, *gur kum*, *tsha ba nam pa lnga* (the five hot medicines), *tshwa sna lnga* (the five types of salts), *rgya tshwa*, *pri yang ku*, and three *sho* of the sharp ash compound with urine, and then *rGyam tshwa sum thang* compound. As these compounds can even break stones into dust particles, they can dissolve *skran* with no trace of doubt. A compound prepared from *tshwa* (burnt salt), *ze tshwa*, and *go thal* (ashes of lammergeier droppings) as per the standart instructions is the best medicine to disintegrate *skran*. If *skran* has dissolved, evacuate the remnants with purgation, and if not, apply *thur ma* (a surgical instrument) and perform purgation again.

На ранней стадии пищевой зетрен (*zas skran*), лхентрен (*Ihen skran*) и камни дотрен (*rdo skran*) следует разминать камнями. Подобный огню состав из *rgyam*

tshwa, la la phud, a za mo, pi pi ling, dong gra в постепенно увеличивающийся дозировке с добавлением *a ru ra* в дозе, равной общему [весу] разрушит мажува (*ma zhu*) трен холода из-за бекен и лунг. Прибегают к пилюлям, замешанным на моче из *bi Sha*, десятикратного количества *a ru ra*, семи штук *pho 'gron* («мужских» раковин каури), *cu gang, gur gum, tsha ba nam pa lnga* (пяти жгучих), *tshwa sna lnga* (пяти разных солей), *rgya tshwa, pri yang ku*, трёх шо зольных лекарств, запивать отваром *rgyam tshwa gsum thang*. Оно не то, что опухоли трен — камни разбивает в пыль. Или же состав из *tshwa bsregs* (сожжённых солей), *ze tshwa* и *go thal*, при соответствующих наставлениях - наилучшее лекарство для разрушения опухолей трен. Остатки разрушившегося трен вычищают слабительными. Если не разрушается, [поставить] иглы и снова вычищать.

སྣོད་ཀྱི་མཐིས་སྐྱེན་ཚེ་སྣོན་ལས་ནད་ཡིན། །འོན་ཀྱང་གསར་དུས་བྱམས་པས་འབད་དེ་གསོ། །མི་དང་ཕག་བྱུན་རུས་
ལྷན་བསྐྱེད་ཐལ་བ། །ཚ་ལ་དོམ་མཐིས་ཀ་ར་བི་བི་ལིང་། །ཁེ་འབྲུ་ལྗང་ནད་རུབ་ལྷག་པ་སྤྱད། །རྒྱ་སྐོལ་འཕུལ་བས་
སྐྱེན་དེ་འབྲུ་ཞིང་སྐྱེམ། །གཏར་དྲངས་རྗེས་ལ་ཚུ་ལྷམས་སྦྱོངས་ཀྱིས་བཅོས། །

Even though gallstone is considered attributable to past karmic actions, treat the disorder diligently and with loving kindness at the initial stage. Prepare a compound by adding *tsha la, dom mkhris* (bear bile), *ka ra* (white sugar) and *pi pi ling* to ashes obtained by burning *mi* and *phag* (pig) excrement in an airtight container. Administer this compound with boiled water in the morning and *Se 'bru lnga pa* compound with boiled water in the evening, or vice versa. This helps to dissolve and dry *skran*. Drain out the disorder with venesection, and then, treat it with a natural hot spring bath and purgation.

Тритрен (*mkhris skran*) желчного пузыря – это болезнь кармы прошлой жизни. Хотя пока он свежий его можно вылечить, действуя сочувственно и настойчиво. [Состав из] усиленных обжигом тхалва *mi brun* и *phag brun, tsha la, dom mkhris*, сахар и *pi pi ling*, чередуют спиной к спине с *se 'bru lnga pa* по утрам и вечерам, запивать кипятком. Это расплавит и высушит трен. [Болезнь] выводят кровопусканием, а потом лечат ваннами и очищением.

རྒྱ་མཐི་མཐིས་སྐྱེན་ཚེ་ལ་དོམ་མཐིས་དང་། །རྟོང་ལེན་ཀར་སྐྱར་བྱུ་མཐིས་དུགས་ཀྱིས་བདུག། །དེ་རྗེས་མན་ངག་
བཤལ་(དུར་བྱེད་ཚ་ལ་དོམ་མཐིས་རྟོང་ལེན་)གྱིས་ཁོང་ནས་དབྱུང་། །ཡང་ན་ཉིག་ཏ་བརྒྱད་ཀྱིས་བདུལ་རྗེས་སྤྱང་། །

For the treatment of intestinal bile stones, administer a compound prepared from *tsha la, dom mkhris* (bear bile), *hong len*, and *ka ra* (white sugar), and use a *Zhu mkhan* compress. Thereafter, expel the stone with purgation made from *dur byed, thsha la, dom mkhris* (bear bile) and *hong len* as per the standard instructions. Or administer *Tig ta bryad pa* compound to dissolve and evacuate the stones.

При желчном тритрен (*mkhris skran*) тонкой кишки готовят состав из *tsha la, dom mkhris, hong len* с сахаром, ставят компресс из *zhu mkhan*. Затем очистить внутренности слабительным (из *dur byid, tsha la, dom mkhris* и *hong len*) согласно устным наставлениям. Либо подчинить его с помощью *tig ta bryad pa*, затем вычистить.

མོ་བ་ལོང་དུ་སྐྱུག་པོའི་ཁྲག་སྐྱེན་ཆགས། ལྷར་བུ་མ་རུ་འུ་སུ་རྒྱུ་ཚུ་མུ་བཞི། བྱར་དཀར་སྐྱར་བ་རྒྱ་སྐོལ་འཕུལ་ལ་
བཏང་། རྒྱ་བ་ཏྱ་བོ་ཚུ་བཏབ་དུགས་ཀྱིས་བདུག་ཏོང་མཁྲིས་ཉོང་ལེན་དུར་བྱིད་ཚུ་ལས་སྐྱང་། །ཡང་ན་ཚུ་བསྐྱེགས་སེ་
འབྲུ་ཚུ་བ་གཉིས། ལྷག་སྐྱེད་ཞིག་ནས་དག་པོའི་བཤལ་གྱིས་སྐྱངས། ཟུངས་ངན་འཇམ་ཚི་ཞི་ཅུ་ཏྱ་སྐོལ་དང་། །

For the treatment of hematoma in the stomach and large intestine resulting from *bad kan smug po*, administer a compound prepared from *star bu*, *ma nu*, *u su*, *rGyam tshwa bzhi pa* compound, *bur dkar* with boiled water. Use compresses of *chu ba* and *ha bo* sprinkled with salt. Evacuate the disorder with a compound prepared from *dom mkhris* (bear bile), *hong len*, *dur byid* and *tsha la*. Or administer *Tshwa bsregs* compound and *Se 'bru Inga pa* compound alternatively. When *skran* dissolves, evacuate it with a strong purgative compound. In patients with a weak body, perform mild enema and strong enema alternately.

При возникновении в желудке и толстой кишке кровяных трагтен из-за мугпо (*smug po'i khrag skran*) назначают четырёхкомпонентный состав из *star bu*, *ma nu*, *u su*, *rgyam tshwa*, смешанных с белым бурам, запивать кипяченой водой. Ставят компресс из листьев *chu ba* и *ha bo* с добавлением соли. Проводят очищение [составом] из *dom mkhris*, *hong len*, *dur byid* и *tsha la*. Либо, чередуя спиной к спине *tshwa bsregs sbyor ba* и *se 'bru Inga pa*, разрушают, а затем вычищают сильным слабительным (*drag po'i bshal*). Истощённым [пациентам] выводят, сочетая клизмы джамци и нируха.

རྩུང་གི་སྐྱིང་སྐྱེན་སྐྱོག་སྐྱུའི་སྐྱེན་མར་དང་། བྱར་མ་སྐྱར་བ་བཟའ་ཞིང་འཇམ་ཚི་བཏང་། ཏོང་ལོག་ཤིང་ཀུན་སེ་འབྲུ་ཚུ་
བ་ལ། ལམ་རུ་རྒྱུ་ཚུ་ཚབས་རུ་ཁ་རུ་ཚུ། བི་ར་གོ་སྟོང་འུ་སུ་ལ་ལ་ཕུད། ལྷག་སྐོལ་ལྷར་བུ་ཤུ་དག་ཟུར་བ་དཀར། ལུལ་
ཏོག་བྱེ་ཅུག་ཞོ་དང་མར་ལ་བཅོ། ཏོན་མོར་བསྐྱེན་རྗེས་མེ་ཡིས་འཛོམས་པ་ཡིན། རྐྱོག་སྐྱེད་བཞི་རྒྱ་བོ་བརྒྱད་འབྱུར་
བསྐོལ། རྒྱ་བསྐྱེས་འོ་མ་ལས་འཕུངས་རྩུང་སྐྱེན་འཛོམས། རྩུང་རིམས་བི་ཤ་ཙེ་སོགས་རྩུང་ཀུན་སེལ། ཤིང་ཀུན་ཤུ་དག་
རུ་ཏྱ་ཁ་རུ་ཚུ། ཏོང་ག་ཨ་རུ་ལ་ལ་ཕུད། དུར་དུར་བྱིད་བྱེ་མས་རྩུང་སྐྱེན་སྐྱོང་། །

For the treatment of *rlung gi lheng skran*, administer *sGog skya'i sman mar* (medicinal butter) mixed with *bu ram* (jaggery) and perform a mild enema. Thereafter, prepare a compound by boiling the following ingredients in curd and then in butter: *shing kun*, *se 'bru*, *tshwa ba Inga* (five hot medicines), *ma nu*, *rgyam tshwa*, *tsabs ru tshwa*, *kha ru tshwa*, *zi ra*, *go snyod*, *u su*, *la la phud*, *sug smel*, *star bu*, *shu dag*, *zur pa dkar*, *bul tog*, *bye rug*. Administer it warm, and thereafter, apply moxibustion to eliminate the disorder. Boil four *srang* of *sgog skya* in water at eight times the quantity of *sgog skya* and subsequently, boil it in milk. This pacifies *rlung skran* and all types of *rlung* disorders, such as *rlung rims* disease and *bi sha tse*. A medicinal powder prepared from *shing kun*, *shu dag*, *ru rta*, *kha ru tshwa*, *dong gra*, *a ru ra*, *ma nu*, *la la phud*, *danda* and *dur byid* helps to evacuate *rlung skran*.

При лхингтрэн (*lhing skran*) от лунг следует принимать лечебное масло из чеснока (*sgog skya'i sman mar*), смешанное с бурам, и ставить клизму джамци. Далее вскипятить в масле и йогурте состав из *shing kun*, *se 'bru*, *tshwa ba Inga* (пять жгучих), *ma nu*, *rgyam tshwa*, *tsabs ru tshwa*, *kha ru tshwa*, *zi ra*, *go snyod*, *u su*, *la la phud*, *sug smel*, *star bu*, *shu dag*, *zur pa dkar*, *bul tog*, *byi rug*, принимать в тёплом

виде, а затем подавить его прижиганием. Вскипятить четыре санг чеснока в восьмикратном количестве воды, когда вода выкипит, долить молоко. [Такое средство] разрушает все нарушения лунг, такие как опухоль трен от лунг (*rlung skran*), лунг-рим (*rlung rims*), бищаце (*bi sha tse*) и так далее. Порошок из *shing kun, shu dag, ru rta, kha ru tshwa, dong gra, a ru [ra], ma nu, la la phud, danda, dur byid* вычищает трен от лунг.

སིན་སྐྱོན་རྒྱ་ཚོ་དོང་ག་བྱི་ཏང་ག་ལྷུ་ར་ཐལ་བུ་རམ་རིལ་བུ་ས་ནང་ནས་བཤེག་ཤིང་སྐྱོན་སྐྱུ་སྐྱུ་དུགས་²
བདུག་ཞིག་དཀའ་སྐྱོན་སྐྱུ་ལྷུ་སྐྱོན་མར་སིན་སྐྱོན་ལྷན། །བཟའ་ཞིང་འཇམ་ཚེ་བཏང་བྱ་ཞིག་ན་འཚོ། །

For the treatment of *srin skran*, administer pills prepared from *rgya tshwa, dong gra, byi tang ga, phur thal*, with *bu ram* (jaggery) to disperse *srin skran* and use compresses made from horse droppings, *phur mo[ng]*, *sgog skya*, and *spru ma*. If this treatment fails to help, administer *sGog skya'i sman mar* (medicinal butter) with addition of *srin* medicines and perform a mild enema. Dispersion of the disorder indicates survival.

Паразитарные синтрен (*srin skran*) разрушаются изнутри пилюлями из *rgyam tshwa, dong gra, byi tang ka* и *phur thal* на бурам. Наружно применять подогретые компрессы из конского навоза, *phur mo*, чеснока и *spru [ma]*. Если разрушаются с трудом, то принимать лечебное масло из чеснока (*sgog skya'i sman mar*) с добавлением лекарства от синбу (*srin sman*) внутрь или назначать в виде джамци. [Трен] разрушится и [пациент] выздоровеет.

མངལ་སྐྱོན་བྱ་བྱི་བུན་པ་ཡག་ཟ། །ནད་མ་སྐྱོན་སྐྱུ་བསོས་ལ་མང་དུ་བདུག་ཟེ་བྱེད་ཐུན་གསུམ་རིལ་བུ་ས་སྐྱོན་
བཤེག་ལ། །བྱི་ནང་བྲུས་གཤེར་སྐྱོར་བས་བྲག་རོ་གདོན། །བྲག་ནག་ཤེ་རུལ་ཤ་སྐྱོ་ཐོན་ན་འཚོ། །ལྷ་བ་ཏིལ་བསྐོལ་བྲུ་བ་ཚ་
བ་གསུམ། །བུ་རམ་མར་བཏང་མངལ་སྐྱོན་གསར་པ་འཇིག་ཤང་ཤིང་ཚ་བ་ལི་ལི་ལིང་གི་ཟ། །ཀ་ར་རྒྱ་དང་ལི་ལི་ལིང་གི་
བྱེ། །ཏིལ་བསྐོལ་ལྷེ་གུས་མངལ་སྐྱོན་འཇོམས་པར་བྱེད། །ཞིག་ནས་བྲག་འཇོག་མི་བཅད་ལུས་བྱུངས་བསྐྱུང་། །རྗེས་ལ་ཚ་
བ་ལྷ་ཡི་སྐྱོན་མར་སྐྱུར། །ཟས་སྐོམ་སྐྱོད་ལམ་ཤིན་ཏུ་དོ་བས་བཅོས། །

For the treatment of uterine hematoma, use compresses made from heated droppings of pigeons and rat, *pa yag* roots and *nad ma* mixed with spent grain. Administer *Za byed thun gsum* pill compound to disintegrate haematoma, and perform external and internal cleansing therapies to expel blood remnants. Discharge of blood, pus and putrid, thick necrotic tissues indicates survival. Administration of a compound prepared by boiling *Ica ba* in sesame oil, with the addition to *tsha ba gsum* (three hot medicines), *bu ram* (jaggery) and butter, dissolves new on-set uterine hematoma. Administration of *Ide gu* (medicinal paste) prepared by boiling the powder of *thang shing, pi pi ling* roots, *ka ranyadza* and *pi pi ling* in sesame oil disintegrates uterine hematoma. When *skran* dissolves and exudes blood, do not stop the bleeding; instead, protect the patient's body strength. Thereafter, treat the condition with a medicinal butter compound prepared from *rtsa ba Inga* (five roots), and a very warm nature's diet and lifestyle.

² прим. пер. опечатка. Должно быть སྐྱུ་དུགས

При трен матки (*mngal skran*) нужно многократно ставить компрессы из нагретых *bya bra, byi brun, pa yag rtsa, nad ma*, смешанных с бардой. Затем разрушить трен пилюлями *za byed thun gsum ril bu* и вывести остатки крови внешними и внутренними промывающе-увлажняющими составами (*khrus gsher gyi sbyor ba*). Когда отойдут гной и кровь, [похожие] на кашицу и сгнившее мясо, [пациентка] поправится. Вскипятив *lca ba* в кунжутном [масле] с добавив к этой жидкости *tsha ba gsum* (три жгучих), бурам и масло, [такое средство] разрушает свежие трен матки. Порошок из *thang shing rtsa ba, pi pi ling gi rtsa, ka ranydza* и *pi pi ling* сваренный в кунжутном масле до состояния пасты-дегу разрушает трен матки. Кровотечение от их разрушения не нужно останавливать, но нужно защищать ткани тела. В конце приготовить лечебное масло пяти корней (*rtsa ba lnga yi sman mar*), придерживать очень тёплых пищи, питания и образа жизни.

སྐང་པའི་སྐྱོན་ལ་ཟེ་ཚྲོ་བཞི་དང་། རྒྱ་ཚྲོ་གཉིས་ཟློག་སྲིན་ཚ་བ་གསུམ། །ལྷམ་པ་བྱ་རམ་སྦྱར་ལ་ཆང་གིས་
དབུལ། །དྲིའུ་ཞིག་ནས་ཚུ་ལམ་འབྱུང་བར་ངེས། །

For the treatment of urinary bladder calculi, administer a compound prepared from four *zho* of *ze tshwa*, two *zho* of *rgya tshwa, sdig srin, tsha ba gsum* (three hot medicines), *lcam pa, bu ram* with *chang*. This ascertains disintegration and expulsion of the stones through urinary passage.

При опухоли трен мочевого пузыря готовят состав из четырёх жо *ze tshwa*, двух жо *rgya tshwa, sdig srin, tsha ba gsum* (три жгучих), *lcam pa* и бурам —запивать чангом. От этого наверняка разрушившийся камешек выйдет по мочевыводящим путям.

མདོར་བསྟུན་རླུང་སྐྱོན་སྦྱུམ་འཚོས་བཏང་བར་བྱ། །མཁྲིས་སྐྱོན་སྦྱང་ཞིང་ཁག་སྐྱོན་གཏར་གྱིས་དང་། །རྩ་སྐྱོན་ནག་ཏུ་
འགྲུགས་ཤིང་ཚུ་ལུམས་ཤེས། །དོ་སྐྱོན་ཐུར་མ་སྟེན་སྐྱོན་སྐྱོན་གྱིས་བཤེག །ཚུ་སྐྱོན་ནག་སྐྱོན་གསང་དུ་དབྱུང་བར་
བྱ། །ནང་སྐྱོན་སྐྱོན་ལ་བར་སྐྱོན་ཐུར་མས་བཤེག །ཕྱི་སྐྱོན་བུམ་པར་དངས་ལ་དམར་འབྲིན་བྱ། །དེ་ལྟར་ཤེས་ན་འཚོ་བྱེད་
མཁས་པ་ཡིན། །ཞེས་གསུངས་སོ། །

In summary, treat *rlung skran* with oil therapies, gallstones with purgation, hematoma with venesection, embolism with suppuration followed by a natural hot spring bath, and calculi with application of *thur mas* (a surgical instrument). Disintegrate *lhen skran* with medicine, and drain cysts and abscesses through specific points. Treat internal *skran* with medicines, disintegrate intermediately-located *skran* by applying *thur ma* (surgical instrument), and use cupping therapy to draw out *skran* and remove it with a lancet. One, who knows these therapeutic techniques is an expert physician.” Thus it was said

7.2.2 В общем, при трен от лунг (*rlung skran*) следует назначать промасливание (*snum 'chos*); желчные тритрен (*mkhris skran*) выводить очищением, кровяные трагтрен (*khrag skran*) - кровопусканием. Сосудистые цатрен (*rtsa skran*) вытягивать с гноем, полезны ванны. Камни дотрен (*rdo skran*) разрушать иглами, а лхентрен (*lhen skran*) — лекарствами; жидкостные чхутрен (*chu skran*) и гнойные нагтрен (*rnag skran*) нужно выпускать через [проколы] тайных [мест]. Внутренние трен разрушают лекарствами; средние — иглами; внешние трен — вытягивают

банками и удаляют [хирургически]. Тот, кто это умеет – настоящий эксперт в целительстве!» Так сказано.

བདུན་ཚེ་སྟོང་པོ་ཡན་ལག་བརྒྱད་པ་གསང་བ་མན་ངག་གི་རྒྱུད་ལས་གཙོང་ཆེན་སྐྱན་ནད་བཙོས་པའི་ལེན་ལྷོ་བདུན་པའོ།།

This is the seventh chapter, the “Treatment of *skran*”, which falls under the category of chronic metabolic disorders, from the Secret Quintessential Instructions on the Eight Branches of the Ambrosia Essence Tantra.

Это седьмая глава «Лечение тяжёлых хронических болезней опухолей трен (*skran*)» из «Сущности амриты — восьмичленной тантры тайных наставлений».

Translation from Tibetan to English: Mentseekhang ©

перевод с тибетского на русский: Анастасия Теплякова